

ΤΡΙΑΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΑΤΑΛΗΨΗ ΣΤΟ ΓΚΝΤΑΝΣΚ

Η Πολωνία της Αλληλεγγύης

Στις 31 Αυγούστου 1980 στα τεράστια ναυπηγεία «Λένιν» του Γκντανσκ στην βαλτική ακτή της Πολωνίας, διεξαγόταν μια πρωτόγνωρη τελετή. Αντιπρόσωποι της κυβέρνησης, μετά από μακρές διαπραγματεύσεις, υπέγραψαν μια «Συμφωνία 21 Σημείων» με τους εκπροσώπους των εργατών.

Το πρωτόγνωρο ήταν ότι το ναυπηγείο τελούσε υπό κατάληψη από τις 16 Αυγούστου, όπως και εκατοντάδες ακόμα εργοστάσια της περιφέρειας, τα οποία είχαν συντονιστεί στην Δια-Επιχειρησιακή Απεργιακή Επιτροπή (MKS). Ένα από τα βασικά σημεία της συμφωνίας κατοχύρωνε το δικαίωμα των εργατών να σχηματίζουν δικά τους συνδικάτα, πέρα από τα «επίσημα» που αποτελούσαν κομμάτι του καθεστώτος.

Η νίκη των εργοστασιακών καταλήψεων στο Γκντανσκ, έδωσε το σύνθημα για την εξάπλωση ενός τεράστιου, μαχητικού, εργατικού κινήματος που εκφράστηκε μέσα από τις γραμμές του «Αυτοδιαχειριζόμενου Συνδικάτου Αλληλεγγύης».

Σε μια περίοδο που στον καπιταλισμό της Δύσης είχε αρχίσει να μεσουρανεί το άστρο του νεοφιλελευθερισμού με τον Ρήγκαν στις ΗΠΑ και την Θάτσερ στην Βρετανία, στην Πολωνία του «υπαρκτού σοσιαλισμού», η εργατική τάξη έβαζε με τη συλλογική δράση το ζήτημα, ποιος ορίζει τις τύχες της κοινωνίας;

Στις 13 Δεκέμβρη 1981, τα τανκ του στρατηγού Γιαρουζέλσκι έδωσαν μια απάντηση, με ένα στρατιωτικό πραξικόπημα σαν κι αυτά που έχουν υποστεί πολλές φορές εργατικά κινήματα: με νεκρούς, φυλακισμένους, βασανισμένους. Οι γραφειοκράτες στην Μόσχα, οι τραπεζίτες της Δύσης, έβγαλαν ένα στεναγμό ανακούφισης.

Το καλοκαίρι του 1980 η Πολωνία ήταν ένα καζάνι που έβραζε. Αιτία ήταν η οικονομική κρίση. Το πολωνικό καθεστώς τα προηγούμενα χρόνια παρουσιαζόταν ως το «οικονομικό θαύμα» του ανατολικού μπλοκ, των χωρών του κρατικού καπιταλισμού. Ξεκινώντας από μια σχετικά ανεπτυγμένη βιομηχανική τάξη, οι γραφειοκράτες έβαζαν μπροστά και άλλα μεγαλεπήβολα σχέδια για νέα εργοστάσια, νέες επενδύσεις. Παλιότερα, η χρηματοδότηση αυτής της ανάπτυξης προερχόταν από την συμπίεση του βιοτικού επιπέδου των εργατών. Οι αυξήσεις των τιμών στα τρόφιμα και άλλα είδη πρώτης ανάγκης ήταν μια τέτοια μέθοδος. Είχε πυροδοτήσει αιματηρές εργατικές εξεγέρσεις το 1956, το 1970 και το 1976.

Μετά το 1976 το καθεστώς έμοιαζε να έχει βρει τη μαγική λύση: τα δάνεια από τις δυτικές τράπεζες, που εν μέσω κρίσης έψαχναν απεγνωσμένα για επικερδείς επενδύσεις των κεφαλαίων τους που λίμναζαν. Όμως, σύντομα το φάρμακο αποδείχτηκε δηλητήριο. Η πολωνική οικονομία δεν μπορούσε να πουλήσει τα προϊόντα της, οι επενδύσεις έμεναν στη μέση με τεράστιες μισοτελειωμένες οικοδομές

και εργοστάσια, και το καθεστώς έπρεπε να διαχειριστεί ένα διογκούμενο χρέος. Η λύση, όπως και για κάθε άρχουσα τάξη, ήταν γνωστή: έπρεπε να πληρώσουν οι εργάτες.

Γι' αυτό το καλοκαίρι του '80 ένα κύμα μικρών, ανεπίσημων απεργιών απλώνονταν από περιφέρεια σε περιφέρεια. Στα μέσα Αυγούστου, η διεύθυνση του ναυπηγείου στο Γκντανσκ απέλυσε την Άννα Βαλεντινόβιτς, την «κυρία Άννα» όπως την αποκαλούσαν με σεβασμό οι συνάδελφοί της. Χειρίστρια γερανού, η Βαλεντινόβιτς ήταν γνωστή αγωνίστρια στο ναυπηγείο και μέλος μιας κίνησης που δρούσε υπομονετικά οργανώνοντας την ενημέρωση και την αλληλεγγύη των εργατών της KOR της Επιτροπής Υπεράσπισης Εργατών. Η KOR κυκλοφορούσε παράνομα μια εφημερίδα με τίτλο Robotnik (Εργάτης) και στη περιφέρεια της Βαλτικής, τον «Εργάτη της Ακτής».

Η απόλυση της Βαλεντινόβιτς οδήγησε στην απεργία και μετά στην κατάληψη του ναυπηγείου. Ήταν ένα μέτρο προστασίας καταρχήν, στο παρελθόν πολλές εργατικές διαδηλώσεις είχαν αιματοκυλιστεί στους δρόμους από την αστυνομία. Το παράδειγμα των εργατών του Γκντανσκ άρχισαν να το μιμούνται και άλλοι στα διπλάνα εργοστάσια, και στην «αδελφή» πόλη του Στετίνου.

Αντιπρόσωποι

Μέσα σε λίγες μέρες, στην MKS του Γκντανσκ είχαν στείλει αντιπροσώπους, ανακλήτους βέβαια, 370 εργοστάσια με 400.000 εργάτες. Το προεδρείο της επιτροπής έπρεπε να κάνει απολογισμό δυο φορές την ημέρα μπροστά στην ολομέλεια των αντιπροσώπων. Στην πύλη του ναυπηγείου ένα αυτοσχέδιο πλακάτ έγραφε: «Εργάτες όλων των εργοστασίων ενωθείτε!»

Ολόκληρη η πόλη βρέθηκε στην ουσία υπό την διοίκηση της MKS. Τα τραμ κυκλοφορούσαν με επιγραφές: «Είμαι απεργός, αλλά εργάζομαι για να σας εξυπηρετήσω». Η Άννα Βαλεντινόβιτς περιέγραφε αργότερα ότι:

«Εκδώσαμε άδειες λειτουργίας σε καταστήματα τροφίμων... Η κονσερβοποιία συνέχισε να λειτουργεί για να μην σαπίσουν τα ψάρια. Για τον ίδιο λόγο επιτράπηκε η λειτουργία του εργοστασίου που κατασκεύαζε τα κονσερβοκούτια... Όπως είπε η Τζοάνα

Ντουντα-Γκβιάζντα: 'Εχουμε πάρει την εξουσία σ' αυτή την πόλη, ας την οργανώσουμε!».

Η πώληση αλκοόλ απαγορεύτηκε, για να αποφευχθούν προβοκάσιες και επεισόδια. Η MKS επέβαλε τις απαγορεύσεις με το κύρος της. Δεν χρειαζόταν ούτε μπάσοι ούτε ασφαλίτες. Η ποινη για κλεψιά και μεθύσι μέσα στην κατάληψη ήταν ο ένοχος να στέκεται όρθιος σε μια παλέτα κάτω από τα αποδοκιμαστικά βλέματα των απεργών. Μετά τον πετούσαν έξω από την πύλη. Ήταν η χειρότερη τιμωρία και εξευτελισμός.

Οι απεργίες άρχισαν απλώνονται και σε άλλες περιοχές της Πολωνίας, με την ίδια οργάνωση και μορφή. Πριν ένα αιώνα ο Μαρξ εξηγήσει ότι όταν οι εργάτες ενός εργοστασίου κατεβαίνουν σε απεργία για τη μείωση του ωράριου τότε πρόκειται για ένα οικονομικό αγώνα. Όταν, όμως, οι εργάτες σε πολλά εργοστάσια και κλάδους κατεβαίνουν σε αγώνα με το ίδιο αίτημα, πχ το οχτάωρο, τότε ο αγώνας γίνεται πολιτικός. Ο λόγος είναι ότι η εργατική τάξη, επειδή είναι η τάξη η οποία κινεί τις «μηχανές» του συστήματος, όταν δρα συλλογικά σε τόσο γιγάντια κλίμακα, αναπόφευκτα θέτει το ζήτημα ποιος ελέγχει την κοινωνία. Ιδιαίτερα σε μια χώρα χωρίς δημοκρατικές ελευθερίες όπως η Πολωνία, η σχέση των οικονομικών με τους πολιτικούς αγώνες ήταν πολύ άμεση.

Αυτό και έγινε. Το καλοκαίρι του 1980 οι καταλήψεις έδωσαν τέτοια αυτοπεποίθηση στους εργάτες που άρχισαν να θέτουν πολιτικά αιτήματα: την απελευθέρωση πολιτικών κρατουμένων μελών της KOR, την αναγνώριση των συνδικάτων τους και πολλά άλλα.

Η «Αλληλεγγύη» ιδρύθηκε τυπικά στο συνέδριό της τον Νοέμβρη του 1980. Σύντομα έγινε ένα τεράστιο κίνημα. Περίπου δέκα εκατομμύρια εργάτες και εργάτριες μπήκαν στις γραμμές της. Για όλους ήταν κάτι παραπάνω από ένα συνδικάτο. Ένας ακτιβιστής της KOR παραπονιόταν λίγο αργότερα ότι: «Στα μάτια του λαού, τα νέα συνδικάτα έπρεπε να κάνουν τα πάντα. Να εκπληρώνουν το ρόλο των συνδικάτων, να συμμετέχουν στην διοίκηση της χώρας, να είναι πολιτικό κόμμα, να εκτελούν χρέη πολιτοφυλακής, να περιορίσουν τις κλοπές και τον αλκοολισμό, να διδάσκουν ηθική –κι αυτό για μας είναι μεγάλο πρόβλημα».

Η προπαγάνδα της Δύσης ήταν αρκετά προσεκτική ώστε να υποβαθμίζει μέχρι εξαφάνισης το γεγονός ότι οι εργάτες στην Πολωνία έμπαιναν στη δράση για τα δικά τους ταξικά συμφέροντα με τα «παραδοσιακά» μέσα και μεθόδους των καλύτερων, επαναστατικών, στιγμών του εργατικού κινήματος.

Για την «Φωνή της Ελευθερίας» της CIA στην Πολωνία ξεδιπλωνόταν απλά ένα αντιρωσικό, θρησκευόμενο κίνημα που έβλεπε με ελπίδα προς τη Δύση. Η προπαγάνδα της Μόσχας (και των σταλινικών κομμουνιστικών κομμάτων) επαναλάμβανε τα ίδια, με αρνητικό πρόσημο: η «Αλληλεγγύη» ήταν προϊόν μιας αντιδραστικής συνωμοσίας πρακτόρων της Δύσης, με την καθοδήγηση των καθολικών παπάδων. Μήπως δεν ήταν η φωτογραφία του Πάπα κρεμασμένη στην είσοδο των ναυπηγείων του Γκντανσκ; (Ο Νίκος Κοτζιάς, ο σημερινός υποστηρικτής του ΠΑΣΟΚ, της προσέγγισης με το Ισραήλ κλπ, ήταν ο εκλαϊκευτής αυτών των «αναλύσεων» εκ μέρους του ΚΚΕ τότε).

Επιρροή

Όντως, η Καθολική Εκκλησία είχε πολύ μεγάλη επιρροή στην Πολωνία, για τον ίδιο λόγο που είχε και έχει στην Ιρλανδία: ήταν σύμβολο αντίστασης στην εθνική και θρησκευτική καταπίεση. Όμως, η ιεραρχία των επισκόπων τα είχε βρει με το καθεστώς επί δεκαετίες. Ήθελε να ενισχύσει τη θέση της σε αυτό, για αυτό και διστακτικά υποστήριξε τους εργάτες, όχι να το ανατρέψει.

Το πρόβλημα της «Αλληλεγγύης» ήταν όντως η ηγεσία της, αλλά όχι γιατί ο Λεχ Βαλέσα (μετέπειτα πρόεδρος της «μετακομμουνιστικής» Πολωνίας) ήταν πολύ ασυμβίβαστος, αλλά για το αντίθετο. Από τον Αύγουστο του 1980, η κεντρική ηγεσία του συνδικάτου προσπαθούσε απεγνωσμένα να περιορίσει τη μαχητικότητα του κινήματος, να βρει ρεαλιστικές λύσεις μέσα από παζάρια με την κυβέρνηση, να απομονώσει τους «τυχοδιώκτες» που «κάναν απεργία για ψύλλου πήδημα».

Ο πυρήνας των διανοούμενων της KOR που είχε πάρει κεντρική θέση στην «Αλληλεγγύη», είχε παρελθόν αριστερό και μαρξιστικό. Ο Γιάτσεκ Κουρόν και ο Κάρολ Μοτζαλέφσκι είχαν για παράδειγμα καταδικαστεί σε

τρία χρόνια φυλάκιση το 1965, γιατί είχαν γράψει μια μαρξιστική ανάλυση της πολωνικής κοινωνίας, με την οποία κατήγγειλαν την «γραφειοκρατική άρχουσα τάξη του κρατικού καπιταλισμού». Όμως, το 1980 αυτοί οι διανοούμενοι είχαν πάει δεξιά, όπως και η αριστερά της δύσης μετά την ήττα των κινημάτων του '68. Τώρα κήρυταν την «αυτοπεριοριζόμενη επανάσταση»: το κίνημα έπρεπε να αυτοσυγκρατηθεί, να αναζητήσει τη βαθμιαία μεταρρύθμιση, διαφορετικά θα το σύντριβαν τα ρώσικα τανκ.

Υπήρχαν πιο αριστερά, μαχητικά ρεύματα στην Αλληλεγγύη. Στο πρώτο συνέδριό της στο Γκντανσκ, το σχέδιο απόφασης της μειοψηφίας δήλωνε ότι: «ο κομματικός μηχανισμός έχει γίνει μια νέα άρχουσα τάξη, η οποία έχει στα χέρια της τα τρία στοιχεία της εξουσίας: έλεγχο, ιδιοκτησία, προπαγάνδα. Αντί για την υποσχθεθείσα αταξική κοινωνία, ζούμε στην πιο ταξικά διαχωρισμένη κοινωνία που έχει χτιστεί ποτέ, μια κοινωνία που στο ένα άκρο της βρίσκεται συγκεντρωμένη η οικονομική, πολιτική και ιδεολογική ισχύς και στο άλλο βρίσκονται μάζες, που στερημένες τα πάντα, όπως έλεγε ο Καρλ Μαρξ δεν έχουν να χάσουν τίποτα παρά μόνο τις αλυσίδες τους».

Όμως, αυτά τα ρεύματα δεν μπόρεσαν να διατυπώσουν ένα συγκεκριμένο εναλλακτικό, επαναστατικό πρόγραμμα δράσης. Το αποτέλεσμα ήταν πως από την Άνοιξη του 1981 και μετά, το κίνημα συνέχισε μεν να δίνει σκληρές μάχες, αλλά βρισκόταν ολο και πιο πολύ στην άμυνα. Τον Δεκέμβρη ήρθε το πραξικόπημα.

Τριάντα χρόνια έχουν περάσει από εκείνες τις μέρες του Αυγούστου. Το κρατικοκαπιταλιστικό καθεστώς στην Πολωνία όπως και σε όλη την ανατολική Ευρώπη είναι συντρίμμα. Η κοινωνία που προέκυψε δεν έχει καμιά σχέση με τις ελπίδες των απεργών του Γκντανσκ. Όμως, πλέον ο καπιταλισμός της Δύσης βρίσκεται στα ίδια χάλια. Χρειαζόμαστε ένα κίνημα τόσο δυνατό σαν της «Αλληλεγγύης», αλλά με την σωστή πολιτική που θα βάζει στόχο να ανατρέψει το καπιταλισμό. Ή για να θυμηθούμε ένα παλιό σύνθημα: «Ούτε NATO, ούτε Βαρσοβία, διεθνισμός, εργατική εξουσία».

Λεάνδρος Μπόλαρης